

PRATIK DERS

Kohët e foljes në gjuhën shqipe

Ders kategorisi: Mësime të gjuhës shqipe

Pasqyra e plotë e mënyrave dhe e kohëve të foljes shqipe, me paradigma dhe fjalë sinjalizuese.

Kohët e foljes në gjuhën shqipe

Folja është pjesa më e pasur e ligjëratës në shqip. Ajo ndryshon sipas **vetës**, **numrit**, **mënyrës**, **kohës**, **diatezës** (veprorë ose joveprorë) dhe **aspektit**. Ky mësim jep hartën e plotë të kohëve të mënyrës dëftore dhe një vështrim mbi mënyrat e tjera.

Gjashtë mënyrat e foljes

Mënyra	Shpreh	Shembull (folja «punoj»)
Dëftore	një fakt të vërtetë	<i>punoj, punova, do të punoj</i>
Lidhore	varësi, dëshirë, mundësi	<i>të punoj, të punoja</i>
Kushtore	veprim të varur nga një kusht	<i>do të punoja, do të kisha punuar</i>
Habitore	çudi ose informacion të padëshmuar	<i>punuakam, paskam punuar</i>
Dëshirore	urim ose mallkim	<i>punofsh, u bëfsh me shëndet</i>
Urdhërore	urdhër, ftesë, këshillë	<i>puno!, punoni!</i>

Tetë kohët e mënyrës dëftore

Koha	Forma (veta I njëjës)	Tregon	Shembull
E tashmja	punoj	veprim tani ose rregullisht	<i>Çdo ditë punoj tetë orë.</i>
E pakryera	punoja	veprim i vazhduar a i përsëritur në të shkuarën	<i>Atëherë punoja në një dyqan.</i>
E kryera e thjeshtë	punova	veprim i mbyllur në një çast të caktuar	<i>Dje punova deri vonë.</i>
E kryera	kam punuar	veprim i kryer me lidhje me të tashmen	<i>Kam punuar këtu prej dhjetë vjetësh.</i>
Më se e kryera	kisha punuar	veprim para një veprimi tjetër të shkuar	<i>Kur erdhi, unë kisha punuar tri orë.</i>
E kryera e tejshkuar	pata punuar	veprim i largët, tipik i rrëfimit	<i>Pata punuar edhe unë atje dikur.</i>
E ardhmja	do të punoj	veprim që do të ndodhë	<i>Nesër do të punoj nga shtëpia.</i>

Koha	Forma (veta I njëjës)	Tregon	Shembull
E ardhmja e përparme	do të kem punuar	veprim që do të ketë përfunduar deri në një çast	<i>Deri të hënën do të kem mbaruar raportin.</i>

Paradigma e kohës së tashme

Veta	punoj (-oj)	hap (bashkëtingëllore)	jam	kam
unë	punoj	hap	jam	kam
ti	punon	hap	je	ke
ai / ajo	punon	hap	është	ka
ne	punojmë	hapim	jemi	kemi
ju	punoni	hapni	jeni	keni
ata / ato	punojnë	hapin	janë	kanë

Foljet ndihmëse në të shkuarën

Veta	jam - e pakryer	jam - e kryer e thjeshtë	kam - e pakryer	kam - e kryer e thjeshtë
unë	isha	qeshë	kisha	pata
ti	ishe	qe	kishe	pate
ai / ajo	ishte	qe	kishte	pati
ne	ishim	qemë	kishim	patëm
ju	ishit	qetë	kishit	patët
ata / ato	ishin	qenë	kishin	patën

Si ndërtohen kohët e përbëra

- **E kryera** = kam në të tashmen + pjesore: *kam punuar, ke punuar, ka punuar.*
- **Më se e kryera** = kisha + pjesore: *kisha punuar.*
- **E kryera e tejshkuar** = pata + pjesore: *pata punuar.*
- **E ardhmja** = do të + lidhore: *do të punoj.*
- **E ardhmja e përparme** = do të kem + pjesore: *do të kem punuar.*

Foljet që tregojnë lëvizje ose ndryshim gjendjeje e ndërtojnë të kryerën me **jam** në disa përdorime joveprore: *jam nisur, jam kthyer, jam lodhur.*

Fjalët sinjalizuese

Koha	Fjalët që e shoqërojnë
------	------------------------

E tashmja	tani, sot, çdo ditë, zakonisht, gjithmonë, shpesh, rrallë, përgjithësisht
E pakryera	atëherë, kur isha i vogël, çdo verë, ndërsa, ndërkohë
E kryera e thjeshtë	dje, mbrëmë, javën e kaluar, vjet, në vitin 2019, papritur
E kryera	tashmë, ende, kurrë, ndonjëherë, sapo, deri tani, prej ... vjetësh
Më se e kryera	para se, pasi, kur erdhi, deri atëherë
E ardhmja	nesër, pasnesër, javën e ardhshme, së shpejti, në të ardhmen

Nga letërsia shqipe

Te *Fjalët e qiririt* Naim Frashëri vë përballë **të kryerën** dhe një ndërtim që shpreh veprim në zhvillim:

«Në mes tuaj **kam qëndruar** / e **jam duke përvëluar**.»

E kryera *kam qëndruar* tregon një veprim që nisi në të shkuarën dhe vazhdon të ketë vlerë tani; *jam duke përvëluar* është ndërtimi *jam + duke + pjesore*, i cili në shqip shpreh veprim në rrjedhë e sipër, ashtu si *po përvëloj*.

Te Noli, «*po vajtonj pa fund, pa shpresë*» përdor pjesëzën **po** + e tashme — mënyra më e zakonshme për të shprehur një veprim që po zhvillohet në çastin e të folurit.

Gabimet e zakonshme

Gabim	Saktë	Pse
<i>Ata punon.</i>	Ata punojnë.	mospërshtatje në numër
<i>Ai duhet të punon.</i>	Ai duhet të punojë.	lidhja e vetës III merr -ë
<i>Dje kam shkuar në kinema.</i>	Dje shkova në kinema.	me kohë të mbyllur përdoret e kryera e thjeshtë
<i>Kam punuar këtu prej dhjetë vjetësh dhe do të punoj ende.</i>	Punoj këtu prej dhjetë vjetësh.	për një gjendje që vazhdon përdoret e tashmja
<i>do punoj</i>	do të punoj	pjesëza të nuk hiqet në standard

Provo vetë

- Dje ___ (shkoj) në bibliotekë. (*shkova*)
- Çdo verë ___ (shkoj) në det kur isha i vogël. (*shkoja*)
- Deri tani ___ (lexoj) tri kapituj. (*kam lexuar*)
- Kur mbërrita, treni ___ (niset) tashmë. (*ishte nisur*)
- Nesër ___ (punoj) nga shtëpia. (*do të punoj*)

Burime dhe referenca

- Naim Frashëri, *Fjalët e qiririt*, 1890.
- Fan S. Noli, *Anës lumenjve*, 1928.
- Gramatika e gjuhës shqipe I – Morfologjia*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.

- *Gramatika e gjuhës shqipe II – Sintaksa*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Drejtshkrimi i gjuhës shqipe*, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë, 1973.
- *Fjalori i gjuhës shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2006.

ENGLISH FOR LIFE